

โอกาสและทางเลือกของเกษตรกรจังหวัดกำแพงเพชร : การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

รองศาสตราจารย์ ดร.มาษะสิริ เชาวกุล

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Email : makasirics@nu.ac.th , makasiric@gmail.com

บทคัดย่อ

ค่าใช้จ่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้ยกระดับสูงขึ้นจากเดิมที่ไม่เคยเกินร้อยละ 5.0 ของต้นทุนการผลิตรวมมาเป็นประมาณร้อยละ 12 ตั้งแต่ปีเพาะปลูก 2551/52 เป็นต้นมา วัตถุประสงค์สำคัญของโครงการศึกษานี้คือ เพื่อเสริมสร้างทักษะการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีเพื่อการพึ่งตนเองให้กับเกษตรกร พื้นที่เป้าหมายมี 3 พื้นที่คือ ตำบลหัวถนน ตำบลแม่ลาด อำเภอลองของ และตำบลวังชะโอน อำเภอเมืองสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร องค์กรที่ร่วมในการศึกษาประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คือ เกษตรกรของ 3 ตำบลเป้าหมาย เข้าร่วมในการทำแปลงทดลองผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง ส่วนที่ 2 ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกำแพงเพชร ที่สนับสนุนองค์ความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และส่วนที่ 3 นักวิจัยของมหาวิทยาลัยนเรศวร และนักพัฒนาเอกชนประจำพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชรที่ร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ถึงแม้ว่ากระบวนการวิจัยสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆได้ตามที่กำหนดไว้ แต่รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในการทำแปลงปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวและช่วงเวลาของการดำเนินโครงการศึกษาต้องเปลี่ยนไปเนื่องจาก ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญ 3 เหตุการณ์ในช่วงเริ่มต้นและระหว่างการทำดำเนินโครงการ คือ (1) การบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทานในช่วงก่อนฤดูฝนปี 2555 (2) โครงการจำนำข้าว “ทุกเมล็ด” และ (3) การทับซ้อนของโครงการวิจัยขององค์กรอื่นในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเหตุการณ์ทั้ง 3 เป็นปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ แต่ได้ส่งผลกระทบต่อความตั้งใจของเกษตรกรเป้าหมายส่วนใหญ่บางที่จะขอไม่ทำแปลงทดลองปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง แต่ขอเข้าร่วมโครงการในฐานะผู้สังเกตการณ์เท่านั้น และรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ต้องกระทำผ่านแปลงสาธิตแทน

สำหรับผลการศึกษาอื่นๆ สามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆได้ดังนี้คือ

ประเด็นการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ปริมาณเมล็ดพันธุ์เฉลี่ยที่เกษตรกรใช้ในฤดูนาปีและนาปรังของปีเพาะปลูก 2554/55 เท่ากับ 28.48 และ 31.97 กิโลกรัมต่อไร่ตามลำดับ และเฉลี่ยร้อยละ 78.5 ของเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรใช้ มาจากการซื้อ และเมล็ดพันธุ์ที่ซื้อจากร้อยละ 95 เป็นเมล็ดพันธุ์ที่ยังไม่ผ่านกระบวนการรับรองอย่างเป็นทางการ ค่าใช้จ่ายเมล็ดพันธุ์เป็นประมาณร้อยละ 16.4 และ 12.4 ของต้นทุนการผลิตข้าวนาปีและนาปรัง ในฤดูเพาะปลูกดังกล่าว ตามลำดับ

ประเด็นการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจากแปลงสาธิตเปรียบเทียบกับการทำนาปกติของเกษตรกร ทั้งนี้ จะไม่ทำการเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตของแปลงสาธิตกับการทำนาปกติ เนื่องจากการผลิตเป็นคนละ ช่วงเวลากัน แต่ข้อดีของการทำแปลงเมล็ดพันธุ์คือ ปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้ในแปลงสาธิตเท่ากับ 12.7 กิโลกรัมต่อไร่ ต่ำกว่า ปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่ใช้กับการทำนาปกติถึงร้อยละ 49.2 เนื่องจากการทำแปลงสาธิต ใช้วิธีการปักดำแทนการใช้วิธีหว่าน ผลผลิตจากแปลงสาธิตเท่ากับ 538.41 กิโลกรัมต่อไร่ สูงกว่าผลผลิต ของการทำนาปกติร้อยละ 77.22 นอกจากนี้ยังพบว่า การใช้ปัจจัยการผลิตสำคัญ เช่น ปุ๋ยเคมีมีลดลง ถึงแม้ราคาปัจจัยการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้นในช่วงทำแปลงสาธิต แต่พบว่าต้นทุนต่อตันของแปลงสาธิต ไกล่เคียงกับของการทำนาปกติ นั่นคือ เท่ากับ 4,944 บาทต่อตัน เปรียบเทียบกับ 5,138 บาทต่อตัน ตามลำดับ

Opportunity and Alternative for Farmers of Khampangphet Province : Rice Seed Production

Associate Professor Makasiri Chaowagul , Ph.D

Naresuan University

Email : makasirics@nu.ac.th

Abstract

Rice seed expenditure has been raised up from the level of never exceed 5% of the total production cost to approximately 12% since 2008/09 crop year. The main objectives of this study project were to increase the capability in producing rice seed and to create learning process in producing good quality rice seed for self reliance to the farmers. The target area consisted of 3 areas : Hua Tanon and Mae Lad sub districts of Amphoe Klong Klung and Wang Cha Own sub district of Amphoe Bung Sa Muk Kie , Khampangphet province. This study project was organized by three organizations : Farmers of the above 3 target areas in which their roles were to do their own experimental field of rice seed . The second organization was Rice Seed Center of Khampangphet province and their role was to support knowledge and technique of rice seed production. The last organization was researches from Naresuan university and NGO working in Khampangphet and their roles were to arrange any related learning process to the farmers

Even though all activities of the research process were achieved , but the learning process of doing experimental field and the period of doing this study project were changed. These were because of 3 events took place in the period of project implementation. First event was water management of the Department of Irrigation before rainy season of the year 2012 . The second event was the “every kernel” pledging scheme. The last event was the overlapping of research of the other organization in the same target area. These three events were the uncontrollable external factors but had effects on decision making of most of the farmers of not doing their own rice seed experimental field , but still joining the study project as observers. The learning process was then changed to demonstrating field.

The results of study could be concluded as follows

For rice seed utilization , it was found that the average amount of rice seed used in the wet and dry seasons of the 2014/15 crop year were 28.48 and 31.97 kilograms per rai , respectively in which 78.5% of those rice seed used was from purchasing. It was also found that 95 % of those seed was uncertified seed. Expenditures on rice seed for wet and dry seasons were approximately 16.4% and 12.4% of the total cost , respectively.

When comparing between rice seed production and rice production , it was found that the amount of seed used in the demonstrating field was only 12.7 kilograms per rai which was 49.2% less than those used in rice production. This was because transplanting technique was used in producing rice seed while broadcasting was the technique used in general rice production. The quantity of paddy received from the demonstrating field was 538.41 kilograms per rai , 77.22% higher than those received from the usual rice production. The results also showed that main input used such as chemical fertilizer was also lower. Even though the prices of many inputs were rising , total cost per metric ton of rice seed production was almost the same as the usual rice production's. That was 4,944 baht per metric ton comparing to 5,138 baht per metric ton , respectively.